

Susanna Valtari

SUKUPUOLIROOLIEN REPRESENTAATIOT SUOMALAISESSA 2010-LUVUN LASTENKIRJALLISUUDESSA

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Huhtikuu 2020

TIIVISTELMÄ

Susanna Valtari: Sukupuoliroolien representaatiot suomalaisessa 2010-luvun lastenkirjallisuudessa
Kandidaatintutkielma, 39 sivua + 1 liitesivu
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden tutkinto-ohjelma
Huhtikuu 2020

Tämän kandidaatintutkielman aiheena ovat sukupuoliroolien representaatiot suomalaisessa 2010-luvun lastenkirjallisuudessa. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaisia merkityksiä 2010-luvun lastenkirjallisuus luo sukupuolelle ja miten sukupuolia kuvataan verbaalisesti ja visuaalisesti. Tutkimuksen teoriaosuus rakentuu lastenkirjallisuuteen, sukupuoleen ja varhaiskasvatukseen liittyvien käsitteiden määrittelystä. Erityisesti teoriataustassa tarkastellaan sadun ja kuvakirjan määrittelyä, sukupuoli-identiteetin kehittymistä, sukupuolirooleja ja -stereotyyppioita sekä sukupuolisensitiivistä varhaiskasvatusta ja lastenkirjallisuuden merkitystä varhaiskasvatuksessa.

Tutkimus toteutettiin laadullisena aineistolähtöisenä tutkimuksena. Tutkimusaineisto koostui kymmenestä 2010-luvulla julkaistusta suomalaisesta lasten kuvakirjasta, jotka valittiin satunnaisotannalla Tampereen pääkirjasto Metsosta maaliskuussa 2020. Otannassa kiinnitettiin huomiota valittujen kirjojen soveltuvuuteen nimenomaan varhaiskasvatuksikäisille lapsille. Kirjat analysoitiin diskurssianalyysin keinoin.

Tutkimustulosten mukaan sukupuolta tuottavat tekijät lastenkirjallisuudessa voitiin jakaa viiteen teemaan. Verbaalisesti sukupuoli liittyi sukupuoleen kohdistuviin odotuksiin, lasten leikkeihin, tunteiden ilmaisuun sekä vanhempien roolimalliin ja visuaalisesti ulkonäköön liittyviin tekijöihin. Verbaalisesti tuotetut sukupuoliroolit eivät tulosten perusteella noudattaneet perinteisiä rooleja, vaan sukupuolen toteuttamiselle annettiin paljon vapautta. Sukupuolta tuotettiin sekä tyypillisillä että epätyypillisillä rooleilla. Roolit tukivat yksilöllisyyttä, ja käyttäytymismalleja selittivät sukupuolen sijaan esimerkiksi sisarussuhteiden vastakkainasettelut. Visuaalisesti tuotetut sukupuoliroolit sen sijaan noudattivat hyvin stereotyyppistä kaavaa, jossa kahtiajako tapahtui hiustyylin ja vaatteiden perusteella. Tutkimuksessa tuli esiin sukupuolinormatiivinen käsitys sukupuolesta. Sukupuolia esiintyi kaksi, tyttö ja poika. Jako jompaankumpaan sukupuoleen tapahtui esimerkiksi sukupuolittavilla määritelmillä tai ulkoisella olemuksella.

Tutkimus osoittaa, että 2010-luvun lastenkirjallisuudessa sukupuolirooleille luodaan verbaalisesti monitahoisia merkityksiä, jotka tukevat oikeutta yksilöllisyyteen ja sukupuolten tasa-arvoon. Visuaalisesti kuvatut sukupuoliroolit sen sijaan näyttäytyvät edelleen hyvin stereotyyppisessä valossa. Näihin tuloksiin on tärkeä kiinnittää huomiota, sillä lastenkirjallisuus toimii varhaiskasvatuksessa päivittäisenä pedagogisena välineenä. Sukupuolisensitiivistä ja pedagogisesti laadukasta varhaiskasvatusta toteuttavan ammattilaisen on kyettävä ottamaan huomioon ja kriittisesti tarkasteltava, millaista kuvaa sukupuolista tarjotaan tueksi lapsen sukupuoli-identiteetin kehittymiselle.

Avainsanat: lastenkirjallisuus, sukupuoliroolit, sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatust

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	TEORIATAUSTA	7
2.1	REPRESENTAATIOIOT JA DISKURSSIT	7
2.2	LASTENKIRJALLISUUS	8
2.2.1	<i>Satukirjat</i>	9
2.2.2	<i>Kuvakirjat</i>	10
2.3	SUKUPUOLI	11
2.3.1	<i>Sukupuoli-identiteetti</i>	11
2.3.2	<i>Sukupuoliroolit ja sukupuolistereotypiat</i>	12
2.4	VARHAISKASVATUS.....	13
2.4.1	<i>Sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatus</i>	13
2.4.2	<i>Lastenkirjallisuuden merkitys varhaiskasvatuksessa</i>	14
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	16
3.1	TUTKIMUSTEHTÄVÄ.....	16
3.2	TUTKIMUSMENETELMÄ.....	17
3.3	AINEISTON HANKINTA.....	18
3.4	AINEISTON ANALYYSI	20
4	TUTKIMUSTULOKSET	22
4.1	SUKUPUOLEEN KOHDISTUVAT ODOTUKSET	22
4.2	TUNTEIDEN ILMAISUUN LIITTYVÄT TEKIJÄT	25
4.3	LASTEN LEIKKEIHIN LIITTYVÄT TEKIJÄT	26
4.4	VANHEMPIEN ROOLIMALLIN MERKITYS.....	27
4.5	ULKONÄKÖÖN LIITTYVÄT TEKIJÄT	28
5	POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	31
5.1	TUTKIMUSTULOSTEN POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	31
5.2	TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	33
6	LÄHTEET	35

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on asiakirja, joka ohjaa kaiken varhaiskasvatuksen toimintaa. Siinä varhaiskasvatuksen veloitetaan olevan sukupuolisensitiivistä, moninaisuutta arvostavaa ja tasa-arvoa edistävää (Opetushallitus 2018, 30). Varhaiskasvatuskontekstissa sukupuolisensitiivisyys on kuitenkin käsitteenä varsin uusi, sillä se mainitaan ensimmäistä kertaa vasta nykyisessä, vuodesta 2016 lähtien käytössä olleessa velvoittavassa asiakirjassa. Aiemmin, vuodesta 2005 käytössä olleessa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa viitataan sukupuoleen ainoastaan puhuttaessa tyttöjen ja poikien tasa-arvosta varhaiskasvatuksen lähtökohtana (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus 2005, 15, 39). Aiheesta on esiintynyt monenlaista keskustelua, jossa erilaiset käsitteet menevät ristiin ja väärinymmärryksiäkin tapahtuu. Kärjistyksissä tapauksissa on jopa ajateltu, että sukupuolia ei saisi olla enää olemassa, tytöt eivät saisi pitää vaaleanpunaisesta tai pojat eivät saisi olla kiinnostuneita autoista.

Jos aihe näyttäytyy päiväkodin ulkopuolella ristiriitaisena, saattaa se aiheuttaa hämmennystä varhaiskasvatuksen ammattilaistenkin piirissä. Varhaiskasvatuksen opettajan ammattiin valmistavassa yliopistotutkinnossa osaamistavoitteisiin sisältyy kyllä inklusiivisuuteen, moninaisuuden tukemiseen ja lapsen kehitykseen liittyviä opintoja, mutta sananmukaisesti sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatus ei tule tutkinto-ohjelman tavoitteissa esiin. Mikäli oma mielenkiinto ei ohjaa tutustumaan aiheeseen tarkemmin, saattaa sukupuolisensitiivisyys tuntua hankalalta toteuttaa. Lapsen sukupuoli-identiteetti rakentuu kuitenkin koko varhaiskasvatuspolun ajan, ja aikuinen toimii tahtomattaankin omalla toiminnallaan ja arvomaailmallaan sekä roolimallina että kulttuurisen ja sosiaalisen ympäristön tuottajana.

Kandidaatintutkielmani aiheena on sukupuoliroolien kuvaaminen lastenkirjallisuudessa varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Mielenkiintoni tutkimusaihetta kohtaan nousee omista arvokäsityksistäni, jotka myötäilevät

varhaiskasvatussuunnitelman arvoperustaa. Tutkimusalueeksi valitsin nimenomaan lastenkirjallisuuden, sillä pidän sitä erittäin monipuolisena pedagogiikan välineenä, jota on mahdollista hyödyntää useilla oppimisen alueilla. Jonkin verran tutkimusta on tehty lastenkirjallisuuden sukupuolirooleista (esim. Foster 2014; Jurvelin 2019), samoin tutkimusta esimerkiksi päiväkodin henkilöstön käsityksistä sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta (esim. Lundström 2016; Wasenius 2018). Lastenkirjallisuuden merkityksestä sukupuoliroolien tuottajana ja sukupuolisensitiivisen kasvatuksen välineenä varhaiskasvatustyössä ei kuitenkaan löydy tutkimustietoa.

Vaikka lastenkirjallisuuden kentällä pyritäänkin eroon vakiintuneista piirteistä (Heikkilä-Haltunen 2001, 131), kuvataan perinteisessä lastenkirjallisuudessa sukupuolirooleja kuitenkin hyvin stereotyyppisinä. Mies- ja poikahenkilöt seikkailevat ja taistelevat hirviöitä vastaan, tyttö- ja naishenkilöt odottavat pelastavaa prinssiään ja muunsukupuolisuus jää kokonaan kirjallisuuden ulkopuolelle (Ylitapio-Mäntylä 2012, 83). Viime vuosina kirjamarkeinoilla onkin julkaistu monia lastenkirjoja, joissa näitä stereotyyppioita on tietoisesti ryhdytty muokkaamaan. Lastenkirjainstituutti (2019) kertoo lastenkirjojen nousevina aiheina olevan muun muassa naisten asema ja sukupuolen moninaisuus. Heikkilä-Haltusen (2015, 111) mukaan lastenkirjallisuudessa esille tulevat arvot eivät silti aina vastaa senhetkisen yhteiskunnan arvoja.

Laadukkaan, pedagogisen ja sukupuolisensitiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamiseksi ei ole samantekevää, minkälaista lastenkirjallisuutta päiväkodissa lapsille tarjotaan ja ääneen luetaan. Lastenkirjallisuuden tulisi olla linjassa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteiden kanssa ja tarjota lapsille rikkaan lukuelämyksen lisäksi pohjaa yhdenvertaiselle arvoperustalle. Perinteisiä lastensatuja ei päiväkodeissa kuitenkaan tarvitse hylätä, sillä ne ovat osa kulttuuriperintöä ja ne toimivat hyvänä keskustelunavaajana sukupuolirooleja koskevaan keskusteluun (Ylitapio-Mäntylä 2011, 286).

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää, millaisina sukupuolirooleja kuvataan 2010-luvun suomalaisessa lastenkirjallisuudessa. Onko sukupuolten representaatioissa kuljettu kohti yhdenvertaisuutta vai pitääkö kirjallisuus edelleen yllä perinteisiä rooleja miehenä tai naisena olemisesta? Tutkimukseni alkaa teoriaosuudella, jossa määrittelen tutkimuksen kannalta keskeisiä käsitteitä

lastenkirjallisuuteen, sukupuoleen ja varhaiskasvatukseen liittyen. Sen jälkeen kuvaan tutkimustehtävääni, sen metodologisia lähtökohtia ja aineistonhankintaprosessia. Avaan myös käyttämäni diskurssianalyysejä sekä tutkimus- että analyysivälineitä. Tulosluvussa käsittelem konkreettisten esimerkkien avulla teemoja, joilla sukupuolta aineistossa tuotettiin. Viimeiseksi pohdin tutkimustuloksista saatuja johtopäätöksiäni ja tarkastelen tutkimukseen liittyviä eettisyyteen ja luotettavuuteen vaikuttavia tekijöitä.

2 TEORIATAUSTA

Teorialuvussa esittelen tutkimuksen kannalta keskeisiä käsitteitä. Aloitan kertomalla, mitä tarkoitetaan representaatiolla ja diskurssilla. Tämän jälkeen siirryn määrittelemään lastenkirjallisuutta, sen historiaa ja merkitystä lapsen kehitykselle. Sen jälkeen kuvaan tarkemmin nimenomaan satukirjan tyypillisiä ominaisuuksia. Sitten kerron kuvakirjoista ja kuvien merkityksestä lapsen oppimiselle. Sukupuolta käsittelevässä kappaleessa perehdyn ensin sukupuolen moniulotteiseen määritelmään. Sen jälkeen kerron yksilön sukupuoli-identiteetin kehittymisestä. Lopuksi kuvaan sukupuoliroolien ja sukupuolistereotyyppien rakentumista. Viimeisessä teoriakappaleessa täsmennän varhaiskasvatuksen tarkoitusta ja tavoitteita. Määrittelen myös sukupuolisensitiivisen varhaiskasvatuksen perusteita. Viimeiseksi käsittelen lastenkirjallisuuden merkitystä varhaiskasvatuksen kentällä.

2.1 Representaatiot ja diskurssit

Representaatio tarkoittaa esittämistä tai uudelleen esittämistä (engl. *representation*). Representaatiot voivat olla esittäviä, edustavia ja tuottavia samaan aikaan; niihin yhdistetään merkityksiä, ja ne antavat merkityksiä. (Paasonen 2010, 40.) Kuvallisuuden kautta luodaan nykyään yhä vahvemmin merkityksiä (Kupiainen 2007, 37). Esimerkiksi lastenkirjallisuudessa kuva voi esittää poikalasta, samalla edustaa laajemmin poikana olemista ja tuottaa mielikuvia tai määritelmiä poikuudesta. Representaatiot eivät pelkästään heijasta yhteiskunnan senhetkisiä arvoja vaan jatkuvasti myös tuottavat ja uusintavat niitä. Representaatiot vaikuttavat myös siihen, miten itse näemme itsemme osana yhteiskuntaa. (Paasonen 2010, 41, 46.) Lapsi omaksuu helposti lastenkirjojen tarjoamia ajattelumalleja ja näkemyksiä esimerkiksi ihmiskuvasta (Pesonen 2013, 66).

Diskurssit tarkoittavat sellaisia merkitysrakenteita, esimerkiksi puhetapoja, jotka muodostavat ja joiden avulla muodostetaan ymmärrystä sosiaalisesta todellisuudesta (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 34; Paasonen 2010, 47). Lastenkirjallisuus voidaan nähdä diskurssina. Se tuottaa merkityksiä ”siinä sosiaalisessa kontekstissa ja konkreettisessa ajassa ja paikassa, jossa se -- vastaanotetaan” (Kupiainen 2007, 53). Narratiivisen lähestymistavan mukaan identiteetti rakentuu ja pysyy yllä kielen avulla (Kroger 2007, 22). Kun lastenkirjoja luetaan päiväkodissa, lapset vastaanottavat ja sisäistävät kirjan tuottamia merkityksiä esimerkiksi sukupuolirooleista ja -identiteetistä (McCabe, Fairchild, Grauerholz, Pescosolido & Tope 2011, 199). Tarkemmin kuvaan diskurssia ja diskurssianalyysia tutkimusmenetelmän yhteydessä kappaleessa 5.2.

2.2 Lastenkirjallisuus

Lastenkirjallisuutta on pyritty määrittelemään monin tavoin. Lastenkirjalle ominaisina piirteinä voidaan pitää esimerkiksi sen lyhyttä, kielellistä tyyliä tai tyypillistä kotona-muualla-kotona-tapahtumakulkua (Rudd 2010, 9). Lastenkirjallisuutta voidaan ajatella myös yksinkertaistettuna versiona aikuisten kirjallisuudesta (Nodelman 2010, 11). Tutkimuksessani pidän lastenkirjallisuutta nimenomaan lapsille suunnattuna ja lapsen ikä- ja kehitystason huomioon ottavana kirjallisuuden lajina. Lastenkirjallisuus ruokkii lapsen mielikuvitusta, laajentaa sanavarastoa ja kehittää tunnetaitoja. Sadut voivat naurattaa, jännittää, huvittaa ja pelottaa. Ne antavat lapselle mahdollisuuden käsitellä ja kanavoida eri tunteita turvallisesti. (Heikkilä-Haltunen 2015, 39; Heinimaa 2001, 152.) Lapsi saa lukukokemuksia jo ennen oman luku- tai puhetaidon kehittymistä (Aerila & Sarmavuori 2010, 32). Taaperoiässä kirjallisuuden teemat liittyvät lapsen senhetkiseen elämys- ja kokemusmaailmaan, mutta lapsen kasvaessa ja sanavaraston lisääntyessä teemat laajenevat (Heikkilä-Haltunen 2015). Alle 4-vuotiaat lapset suosivat kuvakirjoja ja sitä vanhemmat satukirjoja (Aerila & Sarmavuori 2010, 34).

Ensimmäisistä nimenomaan lapsille suunnatuista kirjoista ovat huomattavissa ajan kasvatusihanteet, joiden mukaan lastenkirjojen tuli olla ainoastaan opettavaisia ja viihdyttävyyttä haettiin aikuisille suunnatusta kirjallisuudesta. Nykyään lastenkirjallisuudesta on edelleen löydettävissä

opetuksia, mutta ne ovat piilotettuina viihdyttävän kerronnan ja mielenkiintoisten kuvien sekaan. (Aerila & Sarmavuori 2010, 37; Heinimaa 2001, 144.) On kuitenkin tavallista, että aikakauden arvot ja asenteet ilmenevät lastenkirjallisuudessa hieman jälkijunassa (Heikkilä-Haltunen 2015, 111).

2.2.1 Satukirjat

Satu on mielikuvitukseen perustuvaa kerrontaa; saduissa voi tapahtua asioita, joita oikeassa maailmassa ei voi (Suojala 2001, 30–31). Satu alkaa perinteisesti ongelmalla, jota päähenkilö lähtee selvittämään. Sadun huippukohtana on jännittävä kriisi, jonka jälkeen ongelma ratkeaa. Kriisin jälkeen päähenkilön elämässä tapahtuu jokin muutos, esimerkiksi avioituminen. (Aerila & Sarmavuori 2010, 39.) Sadut ovat ajallisesti sanataiteen vanhimpia lajeja ja niiden teemat ovat pysyneet samankaltaisina vuosituhansia. Länsimaissa satujen ensisijainen tarkoitus on viihdyttäminen: vaikka tarinalla olisikin pedagoginen opetus, se ei tavoita yleisöä, ellei tarinan kaari ole kiinnostava. Sadut voidaan jakaa eläin-, novelli-, legenda- ja ihmesatuihin. (Apo 2001, 12–52.)

Ihmesatuja ovat esimerkiksi feminiiniset prinsessasadut ja maskuliiniset sankari- ja seikkailusadut. Feminiinisiä satuja on Suomessa tallennettu selkeästi vähemmän kuin maskuliinisia. Vanhoissa saduissa elävät perinteiset mies- ja naiskuvat. Maskuliinisia satuja kuvaavat toiminnallisuus, jännitys ja väkivalta. Niissä sankari pärjää uhkaavassa tilanteessa, voittaa taistelussa ja saa palkkioksi vaimon, rikkauksia ja valtaa. Feminiinisiä satuja taas kuvaavat naisten välinen kilpailu sekä uhrina oleminen ja passiivisena vierestä seuraaminen, kun auttaja saapuu pelastamaan. Feminiinisissä saduissa onnellisen lopun ansaitsevan naisen on oltava avulias, hyväntahtoinen, vaatimaton ja kaunis. (Apo 2001, 12–25.) Perinteiset lastenkirjat vahvistavat ja ylläpitävät käsitystä sukupuolittuneista rooleista (Ylitapio-Mäntylä 2012, 84).

Nykyajan saduissa ei ole enää yhtä vahvoja sukupuoleen liittyviä tunnusmerkkejä ja kliseitä (Heikkilä-Haltunen 2001, 131). Perinteisten mielikuvitusmaailmaan sijoittuvien satujen lisäksi lastenkirjallisuus voi käsitellä lapsen arkielämään kuuluvia asioita, kuten leikkipuistoa, mummolaa tai hammaslääkärissä käyntiä. Tarinat tuovat lapsen kehitystasolle sopivalla tavalla esiin vaikeitakin teemoja, kuten turvattomuuden, kateuden, mustasukkaisuuden

tai kuoleman. (Apo 2001, 22–24.) Suomalaisessa lastenkirjallisuudessa sadun päähenkilönä on usein lapsi, jonka selviytymistä ja tunteita tarina kuvaa. Syvemmällä tasolla tarinoissa voidaan käsitellä esimerkiksi toisista huolehtimista, erilaisuuden hyväksymistä sekä oman identiteetin löytämistä. (Aerila & Sarmavuori 2010, 34; Suojala 2001, 52.) Tavallista on myös, että käsiteltäviä aiheita loitonnetaan eläinten tai mielikuvitushahmojen kokemiksi, sillä sen ajatellaan helpottavan arkojen teemojen käsittelyä (Heikkilä-Haltunen 2013, 32). Arkielämää kuvaavat sadut antavat lasten lisäksi samaistumispintaa myös lapsen vanhemmille (Heinimaa 2001, 148).

2.2.2 Kuvakirjat

Kuvakirja voidaan määritellä useilla eri tavoilla. Käytän tutkimuksessani Heinimaan (2001, 143) määritelmää, jonka mukaan ”kuvakirja on teos, jossa kuvat ja teksti yhdessä muodostavat luontevan kokonaisuuden”. Kuva ja teksti siis tukevat ja täydentävät toisiaan, eikä kumpikaan ole toistaan vähäarvoisempi. Nodelmanin (2010, 11) mukaan kuvakirjallisuutta voidaan pitää nimenomaan lapsia varten kehitettynä kirjallisuuden lajina. Nykyään lastenkirjallisuuden oletetaan automaattisesti olevan visuaalista, sillä lasten sisäisessä maailmassa aistihavainnot hallitsevat vahvemmin kuin puhuttu sana (Heikkilä-Haltunen 2015, 107; Helenius, Karila, Munter, Mäntynen & Siren-Tiusanen 2001, 24). Lasten kuvakirjoissa kuvat kertovat lapselle sen, minkä teksti kertoo lukutaitoiselle. Kuvakirja hyödyttää myös tilanteissa, joissa yhteinen kieli puuttuu (Heikkilä-Haltunen 2013, 31).

Kuvakirjoissa on monia kuvitustapoja. Kuvat voivat olla valokuvia, abstrakteja, realistisia, selkeitä, värikkäitä tai yksityiskohtaisia. Monipuolinen kuvakirjallisuus ja visuaalinen kerronta tarjoavat virikkeitä lapsen aisteille ja eläytymiselle. Lisäksi ne tukevat visuaalisen lukutaidon kehittymistä. (Heikkilä-Haltunen 2015, 63–65; Heinimaa 2001, 155.) Yksi kuvakirjan erikoispiirre on kuvakerronnan epälineaarinen eteneminen sivuilla ja sivun kääntämisen tuoma jännitys siitä, mitä seuraavaksi tapahtuu (Heikkilä-Haltunen 2015, 40; Heinimaa 2001, 156). Jännitystä tuovat myös kuvakirjoissa yleiset kurkistusluukut (Aerila & Sarmavuori 2010, 37). Lapsen kääntäessä itse sivuja voi tulkita, kuinka pitkään

kuvat pitävät mielenkiinnon yllä vai käännetäänkö esimerkiksi pelottava kuva nopeasti pois (Heikkilä-Haltunen 2015, 40).

2.3 Sukupuoli

Sukupuoli voidaan jakaa keskenään vuorovaikutuksessa oleviin osiin: biologiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen sukupuoleen. Biologinen sukupuoli määrittyy syntymässä geneettisten ja anatomisten tekijöiden mukaan, kun psyykinen sukupuoli puolestaan määrittyy yksilön kokemuksesta ja tietoisuudesta omasta sukupuolestaan. Sosiaalinen sukupuoli taas tarkoittaa ympäristön eri sukupuoliin määrittämiä ominaisuuksia. Sukupuolen kokemiseen liittyvät siis sekä biologiset että psyykkissosiaaliset tekijät. (Kroger 2007, 8; Kronqvist & Pulkkinen 2007, 104; Ylitapio-Mäntylä 2012, 20.)

2.3.1 Sukupuoli-identiteetti

Sukupuoli-identiteettiä voidaan pitää sukupuoleen liittyvänä minäkuvana (Ristkari, Suni & Tyni 2018, 43). Sukupuoli-identiteetti rakentuu yksilön eri sukupuolen ulottuvuuksien kokemisesta ja omaksumisesta. Kroger (2007, 8) käyttää psykologi Erik Eriksonin teoriaa, jonka mukaan ideaali identiteetin kehitys tapahtuu, kun yksilö löytää sellaisen sosiaalisen roolin, johon hänen omat kiinnostuksenkohteensa ja biologiset sekä psyykkiset kykynsä sopivat. Identiteetin rakentuminen on monimutkainen prosessi, joka alkaa jo ennen kouluikää. Erityisesti sosiaalistumisen merkitystä pidetään tärkeänä.

Lapsi on syntymästään lähtien ympäristöstä tulevien vaikutteiden ja asenteiden alaisena. Sukupuoleen liitetään erilaisia odotuksia ja käsityksiä, minkä vuoksi lasta saatetaan syntymästä asti kasvattaa sukupuoli edellä tiedostamatta tai tietoisesti. (Ristkari ym. 2018, 149; Ylitapio-Mäntylä 2012, 16.) Lapsi ei synny suoraan sukupuoli-identiteettiin, vaan se kehittyy 2–4 vuoden ikäisenä (Ristkari ym. 2018, 44; Ylitapio-Mäntylä 2011, 278; Zosuls & Ruble 2018, 52). Kronqvist ja Pulkkinen (2007, 105) tukevat Freudin samaistumisteoriaa. Sen mukaan identiteetin kehityksen katsotaan alkavan, kun lapsi alkaa noin kahden vuoden iässä kokemaan samaistumista samaa sukupuolta olevaan vanhempansa. Vanhempaa pidetään ikään kuin peilinä oman sukupuolen

tarkasteluun. Lapsen vanhetessa ”peili” siirtyy vanhemmista ympäröivään sosiaaliseen verkostoon, josta saamansa palautteen kautta yksilö joko omaksuu joitain käsityksiä omaan identiteettiinsä tai hylkää niitä. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 105–106; Ristkari ym. 2018, 44–45.) Esiopetusikään mennessä lapsi on oppinut asettamaan sekä itsensä että muut tiettyyn lokeroon sukupuolen perusteella (McCabe, Fairchild, Grauerholz, Pescosolido & Tope 2011, 199). Identiteetin kehitys voi jatkua koko elämänkaaren ajan, kun yksilön biologiset, psyykkiset ja sosiaaliset olosuhteet muuttuvat (Kroger 2007, 8).

2.3.2 Sukupuoliroolit ja sukupuolistereotyytit

Sukupuoliroolin rakentuminen on aina kytköksissä siihen sosiaaliseen ja kulttuuriseen ympäristöön, jossa yksilö kasvaa. Roolit tarkoittavat tässä yhteydessä niitä kirjoittamattomia sääntöjä ja kaavamaisia toimintatapoja, jotka yksilö on oppinut ja omaksunut tiettyihin sosiaalisiin tilanteisiin suhteessa sukupuoleensa. (Kronqvist & Pulkkinen 2007; Rossi 2010, 26; Ylitapio-Mäntylä 2012, 23.) Sukupuoliroolit ovat siis osaltaan ympäristöstä oppimisen tulosta. Median kuvat ja tekstit muokkaavat kulttuurisia käsityksiä sukupuolirooleista jatkuvasti (Ristkari ym. 2018, 55). Sukupuoliroolit voidaan perinteisesti jakaa feminiinisiin eli naisellisiin ja maskuliinisiin eli miehekkäisiin rooleihin, sekä androgyyniseen rooliin, jossa sekä feminiiniset että maskuliiniset roolit yhdistyvät.

Rooleihin liittyy aina tiettyjä keinotekoisia arvoja, uskomuksia ja odotuksia sekä stereotyyppioita, jotka vaikuttavat toimintaan (Kronqvist & Pulkkinen 2007). Sukupuolistereotyytit ovat yleistettyjä oletuksia siitä, kuinka eri sukupuolien oletetaan toimivan. Naisten voidaan olettaa olevan tunteellisia, heikkoja ja kauniita, miesten puolestaan vahvoja, rohkeita ja teoreettisia (Ylitapio-Mäntylä 2012, 23–25). Sukupuolen epätyypillisyydeksi kutsutaan, jos yksilö käyttäytyy kulttuurissa vallitsevien sukupuolistereotyyppioiden vastaisesti (Huuska & Karvinen 2012, 35). Rooleja voidaan siis toteuttaa joko kulttuurille tyypillisesti tai epätyypillisesti.

2.4 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa varhaiskasvatus määritellään suunnitelmalliseksi ja tavoitteelliseksi kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaksi toiminnaksi, joka painottaa erityisesti pedagogiikkaa. Sen tehtävä on tukea lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista kokonaisvaltaisesti ja yhteistyössä lapsen huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa painottuvat tasa-arvo, yhdenvertaisuus, syrjimisen ehkäisy sekä lasten osallisuus ja aktiivinen toimijuus yhteiskunnassa. (Opetushallitus 2018.)

2.4.1 Sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatus

Sukupuoli ja sukupuolisensitiivisyys ovat puheenaiheita, jotka voivat aiheuttaa monenlaista keskustelua ja tunteita (Ylitapio-Mäntylä 2012, 16). Sukupuolisensitiivinen ja sukupuolineutraali eivät tarkoita samaa asiaa. Sukupuolineutraalisuus tarkoittaa kaikkien samanlaista kohtelua eroista huolimatta, mikä voi johtaa lasten yksilöllisyyden sivuuttamiseen. Sukupuolisensitiivisyys sen sijaan tarkoittaa herkkyyttä nähdä, sallia ja ottaa huomioon erot biologisen sukupuolen lisäksi kaikilla sukupuolen tasoilla ja tutkia kriittisesti sekä omia että yhteisön sukupuolittuneita asenteita ja tapoja. (Saloheimo 2016, 150; Ylitapio-Mäntylä 2012, 25–26.)

Tasa-arvoisen varhaiskasvatuksen toteutuminen vaatii, että koko henkilöstö sitoutuu tasa-arvokasvatuksen toteuttamiseen. (Saloheimo 2016, 150; Ylitapio-Mäntylä 2012, 25–26.) Varhaiskasvatus perustuu sosiokulttuuriseen näkemykseen, jonka mukaan oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Tästä syystä kasvattajan tapa käyttää sukupuolisensitiivistä kieltä vuorovaikutustilanteissa on lapsen kehitykselle ja oppimiselle tärkeää (Lehtinen, Vauras & Lerkanen 2016, 243). Sukupuoliroolit omaksutaan jo päiväkotikäytössä, minkä vuoksi varhaiskasvatuksen ammattilaisen on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, millaisia malleja lapselle annetaan ja millaista käyttäytymistä hyväksytään tai tuetaan (Ylitapio-Mäntylä 2012, 17).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on velvoittava ja ammattilaisten työskentelyä ohjaava asiakirja, jossa listataan yhdeksi varhaiskasvatuslain mukaiseksi tavoitteeksi ”edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa”

(Opetushallitus, 16). Varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä kaikki oppimista ja kehitystä tukeva toiminta tulee pystyä perustelemaan pedagogisin perustein ja henkilöstön on tiedostettava, että heidän arvonsa ja periaatteensa peilautuvat myös mallina lapsille. Asiakirja määrittää varhaiskasvatuksen olevan sukupuolisensitiivistä ja ohjaa varhaiskasvatuksen henkilökuntaa kannustamaan lapsia tekemään omia valintoja riippumatta sukupuoleen liittyvistä stereotyyppisistä rooleista tai ennakko-oletuksista (Opetushallitus 2018, 16–30).

Sukupuolistavat käytännöt toteutuvat varhaiskasvatuksen arjessa usein tiedostamatta, eikä sukupuolistavia toimintoja välttämättä huomata (Ylitapio-Mäntylä 2011, 276). Lasten kanssa voidaan myös keskustella kriittisesti eri sukupuoliin liittyvistä kysymyksistä ja kyseenalaistaa stereotyyppisiä sukupuolirooleja (Ylitapio-Mäntylä 2011, 285). Sukupuolien välisiä eroja tärkeämpää olisi huomata ja arvostaa eroja yksilöiden välillä. Tasa-arvokasvatuksen osana sukupuolisensitiivinen ja lapsen yksilöllisyyttä kunnioittava ilmapiiri varhaiskasvatuksessa tukee lapsen tasapainoista kasvua ja hyvinvointia sekä lisää kuulumisen tunnetta. Tämän lisäksi se edistää erilaisuuden hyväksymistä niin itsessä kuin toisissa. (Huuska & Karvinen 2012, 43; Ylitapio-Mäntylä 2012, 17–19.)

2.4.2 Lastenkirjallisuuden merkitys varhaiskasvatuksessa

Lastenkirjallisuus toimii varhaiskasvatuksen arjen pedagogisena osana joko lasten itsenäisesti käyttämänä tai aikuisen johdolla. Sitä voidaan soveltaa oppimisen kohteena, välineenä ja oppimateriaalina sekä hyödyntää esimerkiksi viihdytykseen tai rentoutukseen (Aerila & Sarmavuori 2010, 31). Muun muassa kielen kehittymisen, vuorovaikutustaitojen ja oppimisen tuen lisäksi kirjallisuus tarjoaa roolimalleja ja vaikuttaa lapsen sukupuoli-identiteetin kehittymiseen. Kielen kehittymisen ansiosta lapsi saa myös välineitä ja malleja jäsentää ympäröivää maailmaa (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 89). Lastenkirjallisuus tarjoaa lapselle käsitteitä, jotka toimivat ajattelun välineinä ja auttavat muodostamaan käsityksiä ympäröivästä maailmasta sekä omasta identiteetistä (Pesonen 2013, 62; Suojala 2009, 40).

Lapsi oppii ja sisäistää asioita leikin kautta, joten varhaiskasvatuksen arjessa olisi hyvä järjestää lukuhetken yhteydessä lapselle aikaa tulkita satua

leikin avulla (Aerila & Sarmavuori 2010, 41). Oppimisen kannalta merkittävää on myös lukutilanteen dialoginen vuorovaikutteisuus ja varhaiskasvatuksen ammattilaisen ohjaava rooli. Lapsen ja aikuisen välinen yhteinen huomio luettavaan kirjaan auttaa keskustelun syntyemisessä. Kirjan teemoista voidaan keskustella lapsiryhmässä ennen lukemista, lukemisen aikana ja lukemisen jälkeen. (Luomaniemi, Lepola & Salmela 2010, 1–7.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018, 42) oppimisen alueista *kielten rikas maailma* ohjaa tutustumaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen yhdessä lasten kanssa. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen Karvin mukaan päiväkotien henkilökunnasta kuitenkin vain puolet lukee kirjoja ääneen päivittäin. Raportissa mainitaankin, että rikkaan kielellisen ympäristön tarjoaminen päivittäin, mukaan lukien lastenkirjallisuus ja ääneen lukeminen, on yksi tärkeimmistä laadukkaan varhaiskasvatuksen kehityssuosituksista. (Repo ym. 2019, 164.) Fyysisten kirjojen lisäksi varhaiskasvatuksessa on mahdollista käyttää yleistyneitä äänikirjoja, joiden kuuntelua varten on viime vuosina ilmestynyt myös monia sovelluksia. Tällaisia ovat esimerkiksi Lukulumo tai Yle Areena valikoimineen.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä tutkimuksen toteutukseen liittyvässä luvussa esittelen ensimmäiseksi tutkimustehtäväni ja siihen liittyvät tutkimuskysymykset. Sen jälkeen kuvailen laadullisen tutkimuksen periaatteita, sosiokonstruktivistista näkökulmaa sekä diskurssianalyysia tutkimusmenetelmänä. Kolmannessa kappaleessa kerron aineiston hankinnasta ja sen rajaamisesta. Viimeiseksi avaan aineiston analyysin vaiheita.

3.1 Tutkimustehtävä

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää, *millaisina sukupuolirooleja kuvataan suomalaisessa 2010-luvun lastenkirjallisuudessa*. Pyrin selvittämään, millaisin keinoin sukupuolirooleja tuotetaan ja tuodaan esiin lastenkirjallisuudessa. Lähestyn tutkimustehtävää pääkysymyksellä, jonka olen jakanut kahteen alakysymykseen:

- Millaisia merkityksiä suomalainen lastenkirjallisuus tuottaa sukupuolille?
  - Millaisina eri sukupuolia kuvataan verbaalisesti suomalaisessa lastenkirjallisuudessa?
  - Millaisina eri sukupuolia kuvataan visuaalisesti suomalaisessa lastenkirjallisuudessa?

Rajaan tutkimustehtäväni tutkimaan sukupuolirooleja tuottavia sanavalintoja sekä kuvia. Kirjallisuudessa sukupuoliroolien representaatiot rakentuvat sen pohjalta, millainen kulttuurinen, psykologinen ja sosiaalinen näkökulma kirjailijalla tai kuvittajalla on käsiteltävään aiheeseen. Merkityksiä luodessa tehdään aina valintoja, jotka vaikuttavat siihen, millaiseksi representaatio muotoutuu. Lastenkirjallisuutta tutkiessa lukija tarvitsee kriittistä lukutaitoa havaitakseen ja

kyseenalaistaakseen sen luomia sosiaalisia ja kulttuurisia merkityksiä. (Kupiainen 2007, 50.)

Lastenkirjallisuuden visuaalisuus, eli kirjan kuvitus, on tärkeässä roolissa sukupuoliroolien ilmentymisessä lapselle. Harva varhaiskasvatukseen lapsi osaa vielä lukea, joten lapsen huomio kiinnittyy tällöin kuvitukseen ja siihen, millaisina kirjan henkilöt kuvataan visuaalisesti. Kuvituksen avulla on myös mahdollista tuoda tarinaan mukaan elementtejä ilman, että niitä tarvitsisi sanallisesti tuoda esiin. Keskityn visuaalisuutta tutkivassa kysymyksessäni lastenkirjojen ihmishahmojen hius- sekä vaatetyyliin, sillä näiden avulla tehdään yleensä jakoa sukupuolten välille (Ylitapio-Mäntylä 2012, 20).

3.2 Tutkimusmenetelmä

Toteutan tutkimukseni kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Kiviniemi (2018) kuvailee laadullista tutkimusta prosessina, jossa tutkimusta koskevat valinnat voivat muotoutua, muuttua ja täsmentyä tutkimuksen edetessä. Laadullisessa tutkimuksessa yhdistyvät aiempi teoria, tutkimusaineisto sekä tutkijan oma pohdinta. Tärkeää ei ole saada laajaa yleistettävää otantaa, vaan luoda kokonaisvaltaista ymmärrystä ja tulkintaa tutkittavasta aiheesta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Vaikka laadullinen tutkimus on empiiristä, eli kokemusperäistä, on sen lähtökohtana teoriapohja, johon tutkimusta peilataan (Tuomi & Sarajärvi 2018, 25). Olen tutkimuksessani määritellyt teorian avulla tutkimusaiheen kannalta keskeiset käsitteet, joihin keskityn tutkimuksen aikana.

Tutkimukseni pohjautuu sosiokonstruktivistiseen näkökulmaan, jossa kieli nähdään todellisuutta rakentavana tekijänä. Kielen avulla kuvaamme, merkityksellistämme, järjestämme, rakennamme, uusinamme ja muunnamme sosiaalista todellisuuttamme. Myös kuvat nähdään merkitysten rakentajina. Sosiokonstruktivistinen näkökulma tutkii, miten merkityksiä tuotetaan sekä milloin ja miten niitä tuodaan esiin. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 26–27.) Sama asia voidaan tulkita monella eri tavalla tulkitsijasta ja kontekstista riippuen. Tästä näkökulmasta myöskään omassa tutkimuksessani esiintuomani tulokset eivät ole yksiselitteisiä kuvauksia todellisuudesta, vaan ne ovat sosiokonstruktivisia, eli omaa tulkintaani. Toinen tutkija saattaisi tulkita samoja merkityksiä eri tavoin.

Tutkimukseni on aineistolähtöistä. Aineistolähtöisessä eli induktiivisessa tutkimuksessa aineisto on pääosassa ja tutkimuksessa edetään yksittäisistä havainnoista kohti yleisempiä väitteitä (Kauppinen & Puusniekka 2006). Tutkin aineistoani diskurssianalyysin keinoin. Diskurssianalyysi on kielen ja merkitysten tutkimusta, ja se voidaan nähdä myös teoreettisena viitekehyksenä. Diskurssianalyysissa tutkitaan, miten kieli tuottaa merkityksiä sosiaalisesta todellisuudesta tietyssä ajassa ja paikassa. Tarkastelussa ovat yksilöiden, tässä tapauksessa lastenkirjojen, tuottamat sosiaaliset käytännöt, ei yksilö itsessään. Aineistoa tulkitaan perustellusti tutkijan ja aineiston välisenä vuoropuheluna, jolloin se ei siis ole aineiston ominaisuuksien mekaanista kirjaamista. Diskurssianalyysissa on huomioitava myös kulttuurinen konteksti. Aineistoa analysoidessa on pyrittävä tutkijan omaan kulttuuriin liittyvien tapojen, stereotyyppien ja ilmapiirien tietoiseen tunnistamiseen. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 25, 35, 39.) Diskurssianalyysi soveltuu tutkimukseeni, sillä tutkin nimenomaan merkityksiä, joita sukupuolesta kielen ja kuvan avulla luodaan ja ylläpidetään lastenkirjallisuudessa.

3.3 Aineiston hankinta

Valitsin aineistoksi kymmenen erityisesti varhaiskasvatusikäisille lapsille, 0–5-vuotiaille, tarkoitettua lastenkirjaa, joissa päähenkilönä on ihmishahmo tai -hahmoja. Valitsin aineiston tiettyjen alempana kerrottavien kriteerien rajoissa satunnaisotannalla Tampereen pääkirjasto Metsosta lastenosastolta maaliskuussa 2020. Valitsin kirjaston aineistonkeruupaikakseni, sillä kirjastot ovat jokaiselle avoimia ja ilmaisia paikkoja, joissa voi tutustua kirjallisuuteen. Esimerkiksi vuonna 2018 Tampereen pääkirjastossa oli 772 413 kävijää ja 1 642 104 lainausta (Tampereen kaupunginkirjasto). Uskon myös, että kirjasto antaa laajimman käsityksen siitä, minkälaista kirjallisuutta lapsille on tällä vuosikymmenellä tarjolla.

Aineiston rajaamisen tarkoituksena on saavuttaa mielekkäästi ja selkeästi rajattu ongelmanasettelu, jolloin kaikkea mielenkiintoista ei kannata yrittää sisällyttää yhteen tutkimukseen (Kiviniemi 2018). Ajatellaan, että tietyllä pienelläkin määrällä on mahdollista saada esiin teoreettinen kuvio, jota tutkimuksessa etsitään (Tuomi & Sarajärvi 2018, 99). Rajasin aineistoni

suomalaiseen kirjallisuuteen eli jätin aineiston ulkopuolelle käännöskirjallisuuden. Tällä rajauksella tahdoin tutkia nimenomaan sitä, millaisina suomalaiset lastenkirjailijat kuvaavat sukupuolirooleja. Aikuiset ovat niitä, jotka kirjoittavat ja valitsevat lapsille kirjat (Rudd 2010, 8). Tällöin aikuiset ovat myös niitä, jotka valitsevat, millaisia arvoja ja asenteita kirjallisuuden kautta lapsille välittyy. Keskityin aineistossani 2010-luvulla ilmestyneeseen kirjallisuuteen, jotta sain käsityksen siitä, millaisia sukupuolirooleja nykypäivän lastenkirjallisuus kuvantaa.

Valitsin aineistooni lasten kaunokirjallisuutta eli rajasin ulkopuolelle lapsille tarkoitettut tietokirjat sekä oppikirjat. Uskon, että ulkopuolelle rajatut kirjallisuuden lajit eivät olisi tuoneet uutta tietoa valitsemaani tutkimusaiheeseen, sillä ne eivät sisällä tutkimusaiheeni kannalta merkityksellisiä tarinallisia kuvauksia sukupuolista. Valitsin aineistooni 0–5-vuotiaille suositeltua kirjallisuutta, jolloin esimerkiksi peruskouluikäisille lapsille suunnattu kirjallisuus jäi aineistosta pois. Tämä voi olla haastava rajaus, sillä monet lastenkirjat puhuttelevat niin nuorempia kuin vanhempiakin lapsia. Pysin kuitenkin rajauksella keskittymään nimenomaan kirjallisuuteen, jota voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksessa. Valitsin lastenkirjat sillä perusteella, että niissä päähenkilönä tai -henkilöinä esiintyi ihmishahmoja. Tällöin esimerkiksi eläinpäähahmot jäivät pois aineistosta. Tällä kriteerillä pystyin rajaamaan tutkimusaineistooni kandidaatintutkielmassa tarvittavaan määrään, vaikkakin eläinhahmot lastenkirjallisuudessa varmasti myös kuvaavat sukupuolirooleja. Kirjat olivat kuvakirjoja eli sisälsivät sekä kuvia että tekstiä. Näillä kriteereillä pystyin vastaamaan tutkimustehtäväni kysymyksiin, jotka sisälsivät sekä tekstin että kuvan analyysia.

Aineistokseni valikoitui satunnaisotannan jälkeen 10 kirjaa: Tatun ja Patun ällistytävä satukirja, Beppe ja mausteyllätys, Eikka ja seitsemän sisarusta, Typy ja kelju keiju, Typy ja paukutteleva peikko, Paavo Virtanen ja pimeys, Viljan syntymäpäivät, Kaisan ja Oskarin retkikirja, Elsa ja Lauri juhliissa sekä Rebekan rapupäivä. Kirjoista kaksi oli julkaistu vuonna 2019, yksi vuonna 2018, kolme vuonna 2017, kaksi vuonna 2016, yksi vuonna 2015 ja yksi vuonna 2014. Lyhyin kirja oli pituudeltaan 26 sivua ja pisin 44 sivua. Yhteensä analysoitavaa oli 340 sivun verran. Yhtä lukuun ottamatta (*Eikka ja seitsemän sisarusta*) kaikki kirjat kuuluivat johonkin kirjasarjaan, ja tutkimusaineistostani kaksi kirjaa kuului samaan kirjasarjaan. Aineisto löytyy tutkimuksen lopusta liitteenä (liite 1).

Tatun ja Patun satukirjaa lukuun ottamatta kaikkien kirjojen teemat pyörivät lasten tavallisen arjen ympärillä. Ne noudattavat tyypillistä kotona-muualla-kotona-rytmiä, ja niissä käsitellään muun muassa pelkoa, surua, uuden sisaruksen syntymää ja uusien makujen maistamista. Neljässä kirjassa on mukana jokin mielikuvitusshahmo. Tatun ja Patun satukirja on kokoelma satuja, jotka noudattavat perinteisten satujen juonta. Mukana on prinsessejä, kuninkaita ja puhuvia eläimiä. Kirjoista on löydettävissä piilo-opetuksia, jotka tulevat tyypillisesti esiin tarinan lopussa; kuinka paha mieli helpottaa, kun tunnustaa vahingot, kuinka sisaruksen syntymä voi jännityksestä huolimatta olla kiva juttu ja kuinka uusia makuja kannattaa rohkeasti maistaa.

3.4 Aineiston analyysi

Analysoin aineiston diskurssianalyysin keinoin. Diskurssianalyysi eroaa perinteisestä sisällönanalyysistä siinä mielessä, että sisällönanalyysissä aineistosta etsitään merkityksiä, kun taas diskurssianalyysissä etsitään tapoja, joilla merkityksiä luodaan (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117). Diskurssianalyysissä ei ole luontevaa luoda alkuhypoeseja, joita analyysin aikana pyritään todentamaan. Sen sijaan analyysin aikana aineistosta mahdollisesti nousevia säännönmukaisuuksia voi analysoida tarkemmin prosessin aikana. (Suoninen 2016, 53.)

Analyysi voidaan jakaa eri vaiheisiin. Ensimmäisenä valitaan, mikä aineistossa kiinnostaa. Kiinnostuksenaiheen tulee olla linjassa tutkimustehtävän ja tutkimuksen tarkoituksen kanssa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104.) Käytän analyysissäni apuvälineenä tutkimuskysymyksiäni eli analysoin aineistoni sukupuoleen liittyviä diskursseja ja sanavalintoja. Aineiston visuaalista puolta tutkin analysoimalla henkilöiden hius- ja vaatetyyliä.

Aiheenvallinnan jälkeen aineisto käydään läpi ja nostetaan aineistosta esiin ne asiat, jotka liittyvät tutkittavaan aiheeseen. Tätä kutsutaan aineiston koodaamiseksi. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 104.) Diskurssianalyysissä on luontevaa aloittaa aineiston läpikäyminen etsimällä eroja ja yhtäläisyyksiä (Suoninen 2016, 53). Aloitin aineiston analyysin lukemalla kirjat ja merkitsemällä ylös kohdat, joissa viitattiin jollain tavalla sukupuoleen liittyvään toimintaan, esimerkiksi henkilöiden leikkeihin tai tunnetiloihin. Kirjasin ylös myös henkilöiden

vaatetukseen ja hiustyyleihin liittyviä huomioita. Jotkin aiheet toistuivat kirjoissa samanlaisina, kun taas jotkin aiheet esittäytyivät erilaisina kirjasta toiseen.

Koodaamisen jälkeen aineistosta esiin nostetut asiat teemoitellaan. Aineistosta nousi esiin yhteensä viisi pääteemaa, joiden kautta sukupuolelle luotiin merkityksiä. Näistä neljä teemaa liittyi sukupuolen verbaaliseen kuvaukseen ja yksi visuaaliseen kuvaukseen. Viimeiseksi analyysissä kirjoitetaan yhteenveto, jossa tärkeää on omien johtopäätösten tekeminen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104.) Tutkimustulosten yhteenvetoa sekä niistä tehtyjä johtopäätöksiä käsittelem kahdessa seuraavassa luvussa.

4 TUTKIMUSTULOKSET

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenäni oli, millaisina eri sukupuolia kuvataan verbaalisesti. Merkityksiä sukupuolelle luotiin sukupuoliin kohdistuvilla odotuksilla, tunteiden ilmaisulla, leikin kautta sekä vanhempien roolimalleilla. Verbaalisen kuvauksen kysymykseen liittyviä tuloksia kerron neljässä ensimmäisessä kappaleessa. Toisena tutkimuskysymyksenäni oli, millaisina sukupuolia kuvataan visuaalisesti. Tähän kysymykseen keskityn viimeisessä, ulkonäköön liittyvässä kappaleessa.

Suomen kielessä persoonapronomini on sukupuolineutraali *hän*, toisin kuin esimerkiksi englannin kielen *he, she* tai ruotsin kielen *han, hon*. Suomalaisessa kirjallisuudessa sukupuolittava puhe tapahtuu siis muilla keinoilla.

Kaikissa aineiston kirjoissa päähenkilöiden sukupuoli ilmeni jollain tavoin. Kirjoissa, joissa päähenkilöinä oli sisaruksia, sukupuoli tuotiin esiin esittelemällä henkilöt siskona tai veljenä. Henkilöesittelyissä kerrottiin myös iloisesta pojasta tai puuhakkaasta pikkutyttöstä. Kaikissa kirjoissa henkilöitä ei suoraan esitelty tyttönä tai poikana. Tällöin nimet, esimerkiksi Ville tai Rebekka, yhdistettynä henkilön ulkonäköön ohjasivat oletettuun sukupuoleen. Sukupuoli tuotiin siis aineistossa esiin ja se rajautui aina joko tyttöön tai poikaan. Sukupuoleen liittyvää merkityksen luontia tapahtui sekä stereotyyppisiä rooleja ilmentämällä että toisaalta näitä rooleja rikkomalla.

4.1 Sukupuoleen kohdistuvat odotukset

Kirjoista nousi esiin useita sukupuoleen kohdistuvia odotuksia. Tatun ja Patun satukirjassa kerrotaan hyvästä ja rohkeasta prinssi Gomeasta sekä hyvästä ja rohkeasta prinsessa Gauniista. Perinteisen juonen mukaan prinssi lähestyy prinsessaa, he rakastuvat, menevät naimisiin ja saavat ”ainakin seitsemän lasta”. Tämä satu kuvaa hyvin klassista asetelmaa, jossa miehen on oltava komea ja naisen kaunis. Paavo Virtanen ja pimeys -kirjassa taas veljekset peilaavat

poikuuttaan moneen otteeseen. Kirjassa tulee esiin sukupuoleen liittyviä oletuksia siitä, mitä poikana oleminen tarkoittaa.

”Vain mammanpojat pelkäävät pimeää. Minua ei pelota yhtään, Paavo kehuu rohkeana.” (Paavo Virtanen ja pimeys)

”Tuolta leikkipuistosta juoksi isoja poikia, ne käskivät antaa rahaa. Ja kun Joonalla ei ollut, ne tuuppasivat hänet hankeen ja työnsivät lunta niskaan.” (Paavo Virtanen ja pimeys)

”Pimeässä kummitukset, vampyyrit ja ihmissudet hiipivät luolistaan metsästämään. Ne janoavat verta ja syövät pieniä mehukkaita poikia.” (Paavo Virtanen ja pimeys)

Paavon puheenvuorosta ilmenee, kuinka pimeän pelkääminen on vain mammanpojille. Paavon pikkuveli taas kertoo, kuinka isot pojat saattavat kiusata. Hän myös pelkää pienenä poikana joutuvansa yliluonnollisten olentojen syömäksi. Puheenvuorot luovat kahdenlaista oletusta poikana olemiseen, mutta toisaalta nämä erot liittyvät myös nuorempi-vanhempi-sisarusetelmaan. Sisarusasetelmaan liittyvää sukupuolen kuvausta on myös Elsa ja Lauri -kirjassa.

”Elsa valitsee pilkullisen mekon. Hän pukee sen ylleen ja harjaa hiuksensa. -- Laurilla on legoleikki kesken, eikä hän haluaisi pukeutua juhlavaatteisiin. 'Miksen voi laittaa jalkapalloshortseja?' Lauri ihmettelee. -- Pienen niskoittelun jälkeen Lauri vaihtaa päälleen siniset housut, kauluspaidan, henkselit ja rusetin.” (Elsa ja Lauri juhlissa)

”Lauri -- lusikoi mansikkakakkaa suuhunsa niin innokkaasti, että kermavaahtoa on poskissa asti.” (Elsa ja Lauri juhlissa)

Siinä missä Elsa kiltisti pukee mekon ylleen, Lauri niskoittelee vanhemmilleen. Tässä tuodaan esiin sukupuolioletuksia siitä, kuinka tyttöjen odotetaan olevan tottelevaisia, mutta ”pojat on poikia” -lausahduksen mukaan pojilta, jos ei odoteta, niin ainakin helpommin hyväksytään epäasiallinen käyttäytyminen. Tyyppi ja kelju keiju -kirjassa Tyyppiä ohjeistetaan pysymään poissa vieraiden jaloista ja leikkimään vain paperinukella. Häneltä odotetaan tottelevaisuutta ja rauhalliseen nukkeleikkiin suuntautumista. Odotetun käyttäytymisen lisäksi odotuksia kohdistuu myös kiinnostuksen kohteisiin.

”Minä osaan jo lukea vähän’, sanoo Elsa ylpeänä. ’Ja minä olen oppinut hyppimään yhdellä jalalla’, ilmoittaa Lauri ja näyttää taitonsa.” (Elsa ja Lauri juhlissa)

”Onpa kivaa! Sitten me voidaan hoitaa sitä [vauvaa]”, Elsa sanoo. ”Minä en kyllä halua vaihtaa vauvan kakkavaippaa”, tokaisee Lauri.” (Elsa ja Lauri juhlissa)

Näissä esimerkeissä uusinnetaan perinteisesti sukupuolittuneita kiinnostuksen kohteita. Tyttöjä kiinnostaa lukeminen enemmän kuin poikia (esim. Sorri 2018), kun taas pojat arvostavat fyysistä vahvuutta ja liikunnallisia taitoja. Elsa ilmaisee feminiinistä hoivaviettiään, Lauri taas haluttomuuttaan osallistua vauvan hoitamiseen. Nämä edellä olevat esimerkit luovat kuvaa hyvin stereotyyppisistä sukupuolirooleista. Useassa kirjassa sukupuolittuneita oletuksia kuitenkin myös rikotaan tai niihin asettumista jopa vastustetaan.

”Tytöt, haluatteko kakkua nyt vai kohta?” Viljan äiti hihkaisee. ”Ei me olla tyttöjä!” Vilja huutaa. ”Mur” vastaa nälkäinen tiikeri.” (Viljan syntymäpäivät)

”Kysytään naapurin luolamies Uruk-Rögiltä”, Mamma keksi. ”Hän on hyvä ruoanlaittaja--.” (Beppe ja mausteyllätys)

Mielikuvitusleikeissään Vilja ei vastaa äidin tytöt-kutsuun, vaan haluaa olla tiikeri. Beppen tarinassa hurja luolamies onkin hyvä tekemään ruokaa. Stereotyyppisesti ruoanlaitto voidaan nähdä naisille, eritoten äideille, suunnattuna taitona. Beppe ja kumppanit kohtaavat matkallaan myös tuiman kuljettajarouvan, joka taas toimii vastakohtana perinteiselle naiskuvulle, jossa naisen tulee olla avulias ja hyväntahtoinen.

”Oskari tykkää kyllä eniten pienistä, mukavista retkistä. Kuten siitä, joka tehtiin mummun kanssa puistonpenkille. -- Kaisa taas haluaisi lähteä oikein jännälle retkelle. Sellaisen voisi tehdä vaikka syvälle synkkään metsään. Hän haluaisi jopa eksyä sinne pikkuisen.” (Kaisan ja Oskarin retkikirja)

”Silloin me keksimme sellaista, että tungimme kurahousumme lokrujen alle piiloon.” (Rebeka rapupäivä)

Kaisan ja Oskarin retkikirjassa Kaisa kuvataan rohkeana, seikkailuista pitävänä tyttönä, joka ryömii kaislikossa. Oskari taas suosii tuttua ja turvallista ja kantaa kaikkialla mukana Sabrina-vauvanukkeaan. Rebekka päiväkotiystävineen kapinoi aikuisia vastaan eikä tottele käskyjä. Myös kirjassa Typy ja kelju keiju tämä keiju käyttäytyykin eri lailla kuin voisi olettaa; riehuu, narraa ja aiheuttaa sotkua. Tatun ja Patun satukirjassa sankarina toimii pieni rohkea tyttö, jonka avulla äreästä ja hankalasta kuninkaasta tulee oikeudenmukainen ja kiltti.

Aineiston kirjoissa sukupuoleen kohdistuvia odotuksia ei yliviivaustussilla korosteta, eikä tarinoiden loppuopetus ole se, miten tyttöjen tai poikien kuuluisi käyttäytyä. Odotukset kuitenkin luovat omanlaistaan kuvaa siitä, millaisia sukupuolten oletetaan olevan. Tässä aineistossa sukupuoliin kohdistuvia oletuksia oli osassa ehkä tietoisestikin kirjailijoiden toimesta tuotu kohti sallivampaa ja suvaitsevampaa ajatusmaailmaa. Toisaalta poikien odotettiin olevan rohkeita ja ehkä vilttejäkin, mutta samanlaista käyttäytymistä sallittiin myös tytöille. Samalla lailla poikien annettiin olla ujoja ja tyttöjen irvisteleviä seikkailijoita.

4.2 Tunteiden ilmaisuun liittyvät tekijät

Tunteiden käsittely tarinan keinoin on yksi tapa hyödyntää pedagogisesti lastenkirjallisuutta. Tunteellisuus on tyypillisesti määritelty feminiiniseksi piirteeksi, kun puolestaan maskuliinisuutta edustaa tunteiden näyttämättä jättäminen tai pelkästään tunneskaalan kielteisten tunteiden näyttäminen. Aineistossa tunteita, niiden näyttämistä ja niiden käsittelyä kuvattiin usein.

”Sinä olet mummo!’ Pikku-Abdi karjui Nikolle ja meni Aatoksen luo ja sanoi: ’Ja sinä!’. Niko suuttui ja puhui Sofialle venäjää. Sofia kiukustui ja sanoi Aamosta mummoksi, sitten Aamos sanoi Inkaa mummoksi ja Inka sanoi kaikkia mummoiksi.” (Rebekan rapupäivä)

Kuvauksessa henkilö toisensa perään suuttuu ja kaikki näyttävät suuttumuksensa ulospäin. Puuttumatta oikeuteen haukkua toisia, tilanne kuvaa, kuinka lapset sukupuolestaan riippumatta voivat näyttää myös kielteisiä tunteita. Suuttumista, harmitusta ja kiukkua näytettiin monissa kirjoissa.

”Minä en halua, että mummo tulee tänään hakemaan minua’, sanoin ja panin huulet törrolleen. -- ’Toivottavasti mummon polvi halkeaa’, uhosin ja kumautin nyrkillä Tson-Osmanin polveen. (Rebekan rapupäivä)

”Eikka ei ilahtunut uutisesta yhtään, häntä kiukutti. ’Miten me selvitään niin monen vauvan kanssa, nehän itkevätkin koko ajan? Ja sitten olet vain vauvojen kanssa, etkä minun enää ollenkaan!’ huudahti Eikka murtuneena. (Eikka ja seitsemän sisarusta)

Rebekka osoittaa kielteisiä tunteitaan uhoamalla ja jopa käyttämällä fyysisiä otteita. Tällainen käytös hyväksyttäisiin edellä jo mainittuun ”pojat on poikia” -diskurssiin viitaten pojilta, mutta perinteisesti tyttöjen oletettuun hyväntahtoiseen

käyttäytymiseen aggressiivisuus ei kuuluisi. Eikka taas myöntää tuntevansa mustasukkaisuutta äidistään, vaikka sitä voisi pitää "mammanpoikuutena", kuten pimeän pelkäämistä Paavo Virtanen -kirjassa. Nämä esimerkit kuvaavat, kuinka tunteita on mahdollista näyttää omalla tavallaan yksilöllisesti, oli sitten tyttö tai poika.

"Kaisa loisti kuin salama ja huhuii kuin kummitus. Se oli Oskarin mielestä kamalaa. Silloin Kaisa halasi Oskaria -- eikä Oskaria pelottanut enää paljoakaan." (Kaisan ja Oskarin retkikirja)

"'Voit ottaa minua kädestä kiinni, jos sinua pelottaa', Paavo sanoo ja tarttuu veljensä lapaseen." (Paavo Virtanen ja pimeys)

Aineistossa käsiteltiin paljon nimenomaan poikien pelon tunteita. Pelon tunteet oikeutettiin, jonka lisäksi pelko nosti esiin suojeluvietin, jota sekä tytöt että pojat toteuttivat. Vaikka pelkäämistä vähäteltiin, pelon tunteminen kuitenkin hyväksyttiin ja pelottavissa tilanteissa tarjottiin tukea.

Tunteita ja niiden ilmentämistä ei jaettu aineistossa sukupuolittuneesti, vaan jokaisella oli yhtä lailla oikeus näyttää kaikkia tunteita, niin kielteisiä kuin myönteisiäkin, omalla tavallaan. Poikien ei oletettu olevan rohkeita ja tyttöjen passiivisia, vaan tunteita käsiteltiin avoimesti.

4.3 Lasten leikkeihin liittyvät tekijät

Päiväkotiryhmissä suositaan usein erilaisia valmiita leikkejä, joista lapset voivat valita itselleen mieluisimman. Yleensä valikoimasta löytyy ainakin kotileikki, nukkeleikki, autoleikki ja rakenteluleikki. Kaksi ensimmäistä voidaan nähdä feminiinisinä ja tyttöjen suosiossa olevina, kaksi jälkimmäistä taas maskuliinisina ja poikien suosikkeina. Yleistä on myös se, että pojat leikkivät keskenään ja tytöt keskenään. Leikit ovat siis lapsen elämässä iso sukupuoliroolin määrittäjä.

Aineistossa leikit kuuluivat moneen tarinaan. Elsan ja Laurin tarinassa Lauri leikkii legoilla ja Elsa pukeutuu keijuprinsessaksi. Nämä esimerkit olivat kuitenkin aineistossa ainoat, jotka edustivat stereotyyppistä leikkien jakaantumista.

"'Ollaanko nyt prinsessoita vai noitia?' Fiinu kysyy nuoltuaan kakkulautasen. Vilja tahtoo olla noita. Noidat osaavat taikoa mutta prinsessat vain hymyillä." (Viljan syntymäpäivät)

”No mutta mennäänkö sitten huvipuistoon?” ’En oikein tiedä... Ollaan mieluummin kotona ja leivotaan vaikka monta kymmentä pellillistä pullaa’ ehdotti Eikka.” (Eikka ja seitsemän sisarusta)

Vaikka tytöt valitsevat leikikseen feminiinisen roolileikin, he kuitenkin kyseenalaistavat prinsessan perinteisesti ihailun roolin. Prinsessaa on tylsä leikkiä, sillä he vain hymyilevät, kun taas noituuteen liittyy enemmän jännitystä. Eikka toimii mallina sille, että poikiakin voi hurjia huvipuistolaitteita enemmän kiinnostaa leipominen kotona. Tyy-pkirjoissa Tyy aloittaa feminiinisen paperinukkeleikin, mutta tilanne päättyykin hurjaan sotkuun, kun taas toisessa leikissä Tyypyn leikkiin liittyvät peikko ja majanrakennus. Tyy leikkii mielikuvituskavereiden kanssa, Vilja ja Fiinu tyttöjen kesken. Muissa kirjoissa leikkikaverit koostuvat siskoista ja veljistä, perheen ulkopuoliset leikkikaverit tasapuolisesti tytöistä ja pojista. Selkeitä tyttöjen tai poikien leikkejä ei ole eroteltuna. Kaikkien yhteisiä leikkejä kirjoissa ovat esimerkiksi askartelu, lautapelit, metsäretket, majaleikit, piiloleikit ja erilaiset roolileikit.

Yhteenvetona aineistossa lasten leikille ei luoda sukupuolittuneita merkityksiä, vaan leikki näyttäytyy neutraalina alueena. Leikkien tyyli ja leikkien valinta määrittyy ennemmin yksilöllisyyden kuin sukupuolen perusteella.

4.4 Vanhempien roolimallin merkitys

Vanhemmat toimivat lapsen ensimmäisenä mallina sukupuoli-identiteetin kehittyessä. Lasten arkielämään painottuvissa kirjoissa myös päähenkilöiden vanhemmat olivat tarinassa mukana.

”Kun äiti maalaa huuliaan ja silmiään, Fiinu kokeilee erilaisia kampauksia.” (Viljan syntymäpäivät)

”Onneksi isällä on kiire työhuoneeseensa eikä hän huomaa, että kristallilasit puuttuvat kaapista. -- Äiti huomaa, että Tyypyn sormesta vuotaa verta -- Hän ei kerro äidille rikkoutuneesta kristallilasista, antaa vain äidin puhdistaa haavan ja laittaa päälle laastarin”. (Tyy ja paukutteleva peikko)

Näistä esimerkeistä on huomattavissa stereotyyppisiä tapoja toimia miehenä tai naisena, isänä tai äitinä. Siinä missä isä on kiireinen ja työhön orientoitunut, äiti hoivaa ja hoitaa lasta. Äidille eli naiselle kuuluvaksi luetaan myös huulien ja silmien maalaus eli meikin käyttäminen. Toisaalta aineistosta löytyi myös todella vastakkaisia kuvauksia vanhemmista:

”Onko jotain sattunut? isä tuli kysymään. -- Saako isi ottaa syliin? Ja kerrotko vielä uudelleen, että missä te tänään oikein olitte?” (Kaisan ja Oskarin retkikirja)

”Äiti ei ole kotona. Äiti on aina matsissa. Äiti pelaa lätkeä. Se on isi. Isillä on parturiliike. Isi leikkaa partoja.” (Rebekan rapupäivä)

”Ompelukone hurisi yötä myöten, kun äiti ompeli kestovaippoja ja vaatteita vauvoille. Autoakin piti laajentaa. Niinpä äiti kätevästi hitsarina rakensi lisäosan kulkuneuvon toiseen kylkeen. Äiti katsoi netistä videon, kuinka pinnasänky tehdään ja ryhtyi sitten toimeen.” (Eikka ja seitsemän sisarusta)

Näissä esimerkeissä isä toimii hoivaavana vanhempana. Rebekan äiti ei ole koskaan kotona, sillä hän pelaa maskuliinisena nähtävää jääkiekkoa. Eikan äiti taas osaa naisille oletetusti ommella, mutta taitaa myös miesten töinä pidettyjä hommia, kuten hitsausta ja nikkarointia.

Vanhempien sukupuolelle tuotetut merkitykset jakautuivat aineistossa toisaalta erittäin perinteisiin rooleihin, toisaalta niitä vahvasti rikkoviin rooleihin. Vastakkainasettelu ei suoraan vertaudu hyviin tai huonoihin roolimalleihin, vaan kertoo enemmän monipuolisesta kuvauksesta ja valinnanvapaudesta. Äiti saa olla hoivaava, meikkaava ja ompelun taitava nainen, mutta yhtä lailla äiti saa olla myös kaikkea muuta. Isä voi olla kiireinen töissään, mutta hän saa olla myös se, joka ottaa syliin ja pitää huolta. Molempien vanhempien, isän ja äidin, yhtäaikaiset hoivaavat roolit kuvaavat jaettua vanhemmuutta, joka voidaan nähdä pyrkimyksenä tasa-arvoon (Eerola 2018).

4.5 Ulkonäköön liittyvät tekijät

Toisena alakysymyksenä tutkimustehtävässäni oli, miten sukupuolia kuvataan visuaalisesti. Keskityin kuvakirjoissa henkilöiden vaatteiden ja hiustyylien analyysiin.

Vaatteiden värimaailmassa ei kirjasta toiseen ollut havaittavissa selkeää kahtiajakoa eri sukupuolien välillä, ”tyttöjen värejä” tai ”poikien värejä”. Kaikkia värejä käytettiin ja usein vaatteiden värimaailma oli moninainen, yhdistellen sekä eri värejä että eri kuoseja. Kuvissa sekä tekstissäkin juh lamekot ja -hameet rajautuivat kuitenkin selkeästi pelkästään tyttöjen vaatteiksi. Juhlavaatteista pojille puettiin kravatti tai rusetti sekä kauluspaita ja tummat housut. Kirjojen roolileikeissä Elsa pukeutuu keijuprinsessaksi ja Lauri taikuriksi, mutta

vastakkaisiakin asetteluja löytyi. Kaisalla on päällään hämähäkkimiespuku ja Oskarilla tätimonikamainen hellehattu. Tatun ja Patunkin voi löytää kirjasta pukeutuneena niin haltijattariksi kuin Lumikiksi ja ilkeäksi noidaksi. Vahvasti sukupuolistereotyyppien vastaista vaatekulttuuria esiintyi nimenomaan rooli- ja pukeutumisleikeissä, ja sukupuolistereotyyppien ominaista vaatekulttuuria juhlatilanteissa. Arkivaatteissa tilanne ei kallistunut silmiinpistävästi jänän kumpaankaan päähän. Kaikista yleisin arkivaatekulttuuri sekä tytöillä että pojilla oli paita ja housut.

kuva 1. Elsa ja Lauri juhlissa, kuva 2. Kaisan ja Oskarin retkikirja kuva 3. Tatun ja Patun satukirja

Hiustyylit ovat myös jaettavissa selvästi tyttöjen pitkiin hiuksiin ja poikien lyhyisiin hiuksiin. Tytöt myös panostavat hiuksiin; niitä harjataan, letitetään ja pohditaan mahdollisia hiuskoristeita. Myös tähän löytyy kuitenkin aineistosta poikkeuksia. Tyyllä on metsäretken jäljiltä kuusenoksa hiuksissa ja Rebekan päiväkodissa Niko poikana osallistuu hiustenlaittoon, kun taas Rebekkaa tyttönä eivät hiukset kiinnosta; ”-- ei kantsinut. Tukka meni miten meni. Sinne ja tänne.” Myös Rebekan opettaja Ulla näyttää jopa kapinallistakin esimerkkiä siitä, miltä nainen voi näyttää. Ullalla on puoliksi siilitukka, paljon lävistyksiä sekä tatuointeja.

kuva 1. Viljan syntymäpäivät, **kuva 2.** Tyyppi ja paukutteleva peikko, **kuva 3.** Rebekan rapupäivä

Koko tutkimusaineistoa tarkastellessa ulkonäköön liittyvät tekijät olivat eniten stereotyyppisesti sukupuolittuneita. Muutamia sivuhahmojen tarjoamia poikkeuksia lukuun ottamatta tytöillä oli pitkät hiukset, ja he käyttivät hameita ja mekkoja. Pojilla taas hiukset olivat lyhyet ja juhlavaatteiden oletettiin suoraan olevan kravatti ja suorat housut. Vaatteiden väreissä tosin ei ollut havaittavissa selkeää jakoa tyttöjen tai poikien väreihin, mutta ei toisaalta myöskään pyrkimystä kääntää asetelmaa toisin päin. Tytöille ei valittu selkeästi "poikamaisia" värejä tai pojille "tyttömäisiä".

5 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Kandidaatintutkielmani tarkoituksena oli selvittää, millaisia sukupuoliroolien representaatioita suomalaisessa lastenkirjallisuudessa esiintyy 2010-luvulla. Tutkimus toteutettiin laadullisena diskurssianalyysitutkimuksena. Tässä luvussa kerron ensin tutkimustuloksiin liittyvästä pohdinnasta ja johtopäätöksistä. Lopuksi tarkastelen tutkimuksen eettisyyteen ja luotettavuuteen vaikuttavia tekijöitä.

5.1 Tutkimustulosten pohdinta ja johtopäätökset

Tutkimusaineistossa painottui viisi aihealuetta, joiden kautta sukupuolelle luotiin merkityksiä; sukupuoleen kohdistuvat odotukset, tunteiden ilmaisu, lasten leikit, vanhemmat roolimallina ja ulkonäköön liittyvät tekijät. Näissä aihealueissa sukupuolelle luotiin sekä tyypillisiä että epätyypillisiä rooleja. Keskeistä kuitenkin oli, että tutkimukseni mukaan 2010-luvulla julkaistussa lastenkirjallisuudessa perinteiset sukupuoliroolit eivät ilmene yhtä vahvasti kuin aiemmin (vrt. Ylitapio-Mäntylä 2012, 84). Tämä tutkimustulos tukee aiempaa tutkimusta, jonka mukaan kliseet nykysaduissa ovat vähentyneet (esim. Heikkilä-Haltunen 2001). Vaikka 2010-luvun lastenkirjallisuudessa sukupuolirooleja annetaankin toteuttaa aiempaa yksilöllisemmin, pitää kirjallisuus silti yllä sukupuolinormatiivista käsitystä, jonka mukaan sukupuolet jaetaan pelkästään tyttöihin ja poikiin. Aineistossa jokainen henkilö luokiteltiin sanallisin tai kuvallisin keinoin jompaankumpaan sukupuoliluokkaan. Tutkimustulos on merkittävä, sillä lapsi omaksuu sukupuolirooleja itselleen jo päiväkodista lähtien. Lastenkirjallisuus on, tai sen suositellaan olevan, päivittäinen pedagogiikan väline lapsen päiväkotiarjessa, jolloin sukupuolisensitiivistä varhaiskasvatusta toteuttaakseen varhaiskasvatuksen ammattilaisten on pystyttävä tiedostamaan lastenkirjojen tuottamat merkitykset sukupuolista ja suhtauduttava niihin kriittisesti.

Aineistosta nousseet sukupuolta rakentavat merkitykset eivät liittyneet suoranaisesti pelkästään sukupuoleen, vaan kontekstissaan kuvasivat monesti

ennemmin sisarussuhteisiin liittyviä rooleja. Sen lisäksi, että odotuksia kohdistettiin sukupuoleen, niitä kohdistettiin samalla esimerkiksi vanhemman tai nuoremman sisaruksen rooliin. Muun muassa vastuullista tai toisaalta vastuutonta käytöstä ei selitetty suoraan sukupuolella, vaan myös lapsen iällä. Sukupuolta rakentavaksi tekijäksi aineistossa korostui feminiinisten ja maskuliinisten (ks. Apo 2001, 12–25) stereotyyppien sijaan yksilöllisyys. Eri sukupuolille verbaalisesti kuvatut odotukset, tunteet, toiminnat ja roolimallit sisälsivät laajasti sekä perinteisiä että moderneja käsityksiä.

Edellä mainittujen löydösten pohjalta voidaan päätellä, että käsitykset sukupuolirooleista ovat moninaistumassa ja lastenkirjallisuus osaltaan luo yhä yhdenvertaisempaa ja yksilöllisempää diskurssia sukupuoleen ja sen representaatioihin liittyen. Jokaisella on oikeus ilmaista itseään ja sukupuoli-identiteettiään juuri niin stereotyyppisesti tai epätyypillisesti kuin haluaa. Tutkimusaineistosta ainoastaan sukupuolten visuaalisessa kuvauksessa perinteiset roolit näyttivät pitävän pintansa. Tietynlaiset vaatteet miellettiin pelkästään yhdelle sukupuolelle kuuluviksi ja hiustyyliä muutamia sivuhahmojen poikkeuksia lukuun ottamatta rajautuivat tytöillä pitkiin ja pojilla lyhyisiin hiuksiin. Tämä tulos on samassa linjassa aiemman tutkimuksen kanssa, jonka mukaan vaate- ja hiustyyli on iso asema ulkoisessa sukupuolen määrittelyssä (Ylitapio-Mäntylä 2012, 20). Siitä huolimatta, että perinteisesti sukupuolittunutta sininen–punainen-värikoodausta ei vaatteissa näkynyt enää huomattavaa määrää, voi jäädä miettimään, miksi ulkonäköön liittyvät tekijät pysyvät sitkeästi sukupuolittuneina, vaikka muilla sukupuoli-identiteetin ilmentämisen alueilla rajat ovat hälventyneet.

Lastenkirjat toivat esiin sukupuoliroolien lisäksi muitakin ajankohtaisia aiheita, kuten moninaisia perhemuotoja, eri etnisyyksiä ja kulttuureja. Näyttääkin, että lastenkirjat ovat ajan hermoilla ja vastaavat yhteiskunnassa vallitsevaan kysyntään (vrt. Heikkilä-Haltunen 2015). Tässä tutkimuksessa esitellyt tulokset sekä teoriatausta voivat hyödyttää monia varhaiskasvatuksen ammattilaisia lastenkirjallisuuden pedagogisessa soveltamisessa päiväkodeissa, perhepäivähoidossa ja esiopetuksessa. Tutkimus voi herättää pohtimaan omaa rooliaan sukupuolisensitiivisen varhaiskasvatuksen toteuttajana ja kiinnittämään aiempaa enemmän huomiota siihen, millaista kirjallisuutta varhaiskasvatuksessa oikeastaan hyödynnetään.

Koska aineisto koostui 0–5-vuotiaille kohdennetusta lastenkirjallisuudesta, antaa tämä rajatun kuvan tutkittavasta aiheesta. Pienille lapsille tarkoitetut kuvakirjat ovat kokonaisuudessaan lyhyitä ja lauseet lapsen kehitystasoon sopivan pituisia ja rakenteisia (Rudd 2010, 9). Rajatun kuvan tuo myös se, että aineisto koostui yhtä lukuun ottamatta sellaisista lastenkirjoista, jotka käsittelivät arkisia aiheita ja elämää. Mielikuvitusmaailmaan sijoittuvissa ihmesaduissa sukupuolittuneet roolit tulevat perinteisesti vahvemmin esiin (Apo 2001; Ylitapio-Mäntylä 2012). Jatkotutkimusaiheeksi heräsikin tutkimuksen aikana se, millaisia rooleja sukupuolille luodaan, kun siirrytään vanhemmille lapsille suunnattuun kirjallisuuteen, jossa kieli alkaa olla kuvailevampaa ja aiheet siirtyvät konkreettisista arjen ympäristöistä kohti syvempiä teemoja.

5.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimus on toteutettu hyvää tieteellistä käytäntöä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6) noudattaen. Tutkimuksen eri vaiheet on kuvattu avoimesti ja rehellisesti, ja muiden tutkijoiden töihin on viitattu asianmukaisin viittauksin. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin ei ole vakiintunut tietynlaisia kriteerejä, yksi tapa on arvioida tutkimuksen eri vaiheita suhteessa kokonaisuuteen (Tuomi & Sarajärvi 2018, 163).

Tutkimuksen tarkoitus on tutkia sukupuoliroolien representaatioita lastenkirjallisuudessa. Tutkimuskohteen teoria ja keskeiset käsitteet perustuvat kirjallisuuteen. Tieteen eettisyyteen kuuluu, että väitteet on perusteltu tarkasti, eikä olennaista tietoa salata tai lukijaa johdeta harhaan (Kniivilä, Lindblom-Yläne & Mäntynen 2017, 23). Tuomen ja Sarajärven (2018, 160) mukaan laadullisessa tutkimuksessa tutkijan puolueeton suhtautuminen tutkimukseen on periaatteessa mahdoton. Oma sitoutumiseni tutkimukseen perustuu omaan mielenkiintoni kyseistä aihetta kohtaan, ja pyrin tutkimaan aineistoa ilman, että esimerkiksi oma asennoitumiseni vaikuttaisi tehtyihin havaintoihin.

Tutkimuksen aineistona käytän lastenkirjoja, jotka ovat julkista materiaalia, jolloin erillisiä tutkimuslupia aineiston hankintaan ei tarvittu. Aineiston hankinta tapahtui maaliskuussa 2020 satunnaisotannalla sen jälkeen, kun olin rajannut aineistolle kriteerit. En tutustunut kirjaston valikoimaan tai kirjojen sisältöön etukäteen, vaan valitsin kirjat esillä olevasta valikoimasta sen mukaan, että kirjan

kannessa esiintyi ihmishahmo. Tämän jälkeen tarkistin, että kirjailija oli suomalainen ja viimeiseksi, että kirja oli julkaistu 2010-luvulla. Tällä tavoin valitsin kymmenen kirjaa. Aineistoni ei ole määrällisesti suuri (n=10), eikä siitä voida tehdä koko 2010-luvun lastenkirjallisuuteen liitettäviä yleistyksiä. Kirjat ovat kuitenkin kahta lukuun ottamatta eri kirjailijoiden ja kuvittajien tekemiä, joten tämä tuo tutkimukseen monipuolisia näkökulmia. Jonain toisena päivänä olisin saattanut saada kirjastosta esillä olevista kirjoista erilaisen aineiston, ja se olisi saattanut vaikuttaa tutkimustuloksiin.

Aineisto analysoitiin diskurssianalyysin keinoin. Tuloksissa on otettava huomioon roolini tutkijana, sillä analyysi on aina tutkijan omaa tulkintaa. Tiedostan kulttuurissani vallalla olevat käsitykset sukupuolirooleista, ja aineiston analyysini perustuu näihin länsimaisessa kulttuurissa vallitseviin käsityksiin. Olen analyysissä huomionnut toisaalta tämän kulttuurin tukemia merkityksiä ja toisaalta tästä kulttuurista poikkeavia merkityksiä.

6 LÄHTEET

- Aerila, J. & Sarmavuori, K. 2010. Kuvakirjat ja sadut porttina kirjallisuuden maailmaan ja osana varhaiskasvatusta. Teoksessa Korhonen, R., Rönkkö, M. & Aerila, J. (toim.) Pienet oppimassa. Kasvatuksellisia näkökulmia varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen. Rauma: Turun yliopiston opettajankoulutuslaitos, Rauman yksikkö, 31–44.
- Apo, S. 2001. Klassinen satutraditio. Teoksessa Suojala, M. & Karjalainen, M. (toim.) Avaa lastenkirja! Johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja käyttöön. Helsinki: Lasten keskus, 12–29.
- Eerola, P. 2018. Tunteita herättävä lastenhoito. Teoksessa Eerola, P. & Pirskanen, H. (toim.) Perhe ja tunteet. Helsinki: Gaudeamus. www.ellibslibrary.com/fi/book/9789523455221 Viitattu 13.4.2020.
- Foster, M. 2014. Representations of gender and embodiment in children's picture books. Väitöskirja, Toronton yliopisto. [tspace.library.utoronto.ca/bitstream/1807/68314/1/Foster Michele C 201411 PhD thesis.pdf](http://tspace.library.utoronto.ca/bitstream/1807/68314/1/Foster%20Michele%20C%20201411%20PhD%20thesis.pdf) Viitattu 2.4.2020.
- Heikkilä-Haltunen, P. 2001. Kuningattaren selluliitti – Suomalaisen sadun teemoja ja mielenmaisemia. Teoksessa Korolainen, T. (toim.) Kirjaseikkailu. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden opas. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 118–135.
- Heikkilä-Haltunen, P. 2013. Lasten kuvakirjojen pitkä tie tasa-arvoisiin esitystapoihin. Teoksessa Rastas, A. (toim.) Kaikille lapsille. Lastenkirjallisuus liikkuvassa, monikulttuurisessa maailmassa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 27–61.
- Heikkilä-Haltunen, P. 2015. Lue lapselle! Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen. Jyväskylä: Atena.
- Heinimaa, E. 2001. Kuvakirjat lasten ja aikuisten maailmassa. Teoksessa Suojala, M. & Karjalainen, M. (toim.) Avaa lastenkirja! Johdatus

- lastenkirjallisuuden lajeihin ja sen käyttöön. Helsinki: Lasten keskus, 142–163.
- Helenius, A., Karila, K., Munter, H., Mäntynen, P. & Siren-Tiusanen, H. 2001. Pienet päivähoidossa. Alle kolmevuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Helsinki: Bookwell.
- Huuska, M. & Karvinen, M. 2012. Persoona on aina enemmän kuin sukupuoli. Teoksessa Ylitapio-Mäntylä, O. (toim.) Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Jyväskylä: PS-kustannus, 31–53.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. 2016. Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (toim.) Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino, 25–50.
- Jurvelin, H. 2019. Tytön ja naisen representaatiot 2000-luvun lastenkirjallisuudessa. Pro gradu -tutkielma, Lapin yliopisto. lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/63867/Pro%20gradu%20-%20Jurvelin.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 2.4.2020.
- Kiviniemi, K. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Valli, R. 2018. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kniivilä, S., Lindblom-Ylänne, S. & Mäntynen, A. 2017. Tiede ja teksti. Tehoa ja taitoa tutkielman kirjoittamiseen. Helsinki: Gaudeamus.
- Kroger, J. 2007. Identity development. Adolescence Through Adulthood. Thousand Oaks: Sage.
- Kronqvist, E. & Pulkkinen, M. 2007. Kehityspsykologia. Matkalla muutokseen. Helsinki: WSOY.
- Kupiainen, R. 2007. Voiko kuvaa lukea? Visuaalisen lukutaidon kysymyksiä. Teoksessa Rossi, L. & Seppä, A. (toim.) Tarkemmin katsoen. Visuaalisen kulttuurin lukukirja. Helsinki: Gaudeamus, 36–54.
- Lastenkirjainstituutti. 2019. Kirjakori 2018 -tiedote. lastenkirjainstituutti.fi/2016/wp-content/uploads/2019/04/Kirjakori-tiedote-2019.pdf Viitattu 1.4.2020
- Lehtinen, E., Vauras, M. & Lerkkanen, M. 2016. Kasvatuspsykologia. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Lundström, S. 2016. ”Myös pojat voivat pukea prinsessamekon” - Päiväkodin työntekijöiden käsityksiä ja kokemuksia sukupuolisensitiivisestä varhaiskasvatuksesta. Opinnäytetyö, Metropolia Ammattikorkeakoulu. www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/106287/Lundstrom_Satu.pdf?sequence=1 Viitattu 2.4.2020.
- Luomaniemi, K., Lepola, J. & Salmela, T. 2010. Tarinoiden lukeminen lasten ymmärtämis- ja oppimisvalmiuksien tukena. Teoksessa Korhonen, R., Rönkkö, M. & Aerila, J. (toim.) Pienet oppimassa. Kasvatuksellisia näkökulmia varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen. Rauma: Turun yliopiston opettajankoulutuslaitos, Rauman yksikkö, 1–16.
- McCabe, J., Fairchild, E., Grauerholz, L., Pescosolido, B. & Tope, D. 2011. Gender in Twentieth-Century Children’s Books. Patterns of Disparity in Titles and Central Characters. *Gender & Society* 25(2), 197–226. web.a.ebsco-host.com.libproxy.tuni.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=b65a811d-57ef-46d9-bb77-1c824935f48f%40sdc-v-sessmgr03 Viitattu 15.4.2020.
- Nodelman, P. 2010. Words claimed: Picturebook Narratives and the Project of Children’s literature. Teoksessa Colomer, T., Kümmerling-Meibauer, B. & Silva-Diaz, C. (toim.) *New Directions in Picturebook Research*. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/tampere/reader.action?docID=544015> Viitattu 15.4.2020.
- Opetushallitus. 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2018:3a. www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf Viitattu 20.2.2020.
- Paasonen, S. 2010. Sukupuoli ja representaatio. Teoksessa Juvonen, T., Rossi, L. & Saresma T. (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 39–49.
- Pesonen, J. 2013. Xing, Sikuriina sekä Tatu ja Patu - Monimuotoinen monikulttuurisuus 2000-luvun lastenkirjoissa. Teoksessa Rastas, A. (toim.) *Kaikille lapsille. Lastenkirjallisuus liikkuvassa, monikulttuurisessa maailmassa*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 62–82.
- Repo, L., Paananen, M., Eskelinen, M., Lerkkanen, M., Gammelgård, L., Ulvinen, J., Marjanen, J., Kivistö, A. & Hjelt, H. 2019. Varhaiskasvatuksen laatu arjessa. Varhaiskasvatussuunnitelman toteutuminen päiväkodeissa ja

- perhepäivähoidossa. Julkaisut 15:2019. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi). www.karvi.fi/app/uploads/2019/09/KARVI_1519.pdf Viitattu 20.2.2020.
- Ristkari, M., Suni, M. & Tyni, V. 2018. Sukupuolena ihminen. Tietokirja transsukupuolisuudesta ja sukupuolen moninaisuudesta. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Rossi, L. 2010. Sukupuoli ja seksuaalisuus, erosta eroihin. Teoksessa Juvonen, T., Rossi, L. & Saresma, T. (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino, 21–38.
- Rudd, D. 2010. The Development of Children’s Literature. Teoksessa Rudd, D. (toim.) The Routledge companion to children’s literature. London: Routledge, 3–13.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOT. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovarasto. www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus Viitattu 8.3.2020.
- Saloheimo, A. 2016. Äijätyttöjä ja prinsessapoikia. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Duodecim, 147–157.
- Sorri, M. 2018. Heikot pojat ja erinomaiset tytöt - Millaista kuvaa tyttö- ja poikalukijoista rakennetaan suomalaisissa uutisteksteissä. Kieli, koulutus ja yhteiskunta 9(5). <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2018/heikot-pojat-ja-erinomaiset-tytot-millaista-kuvaa-tytto-ja-poikalukijoista-rakennetaan-suomalaisissa-uutisteksteissa> Viitattu 30.3.2020.
- Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes). 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf Viitattu 15.4.2020.
- Suojala, M. 2001. Taidesatu elää ajassa ja ajattomana. Teoksessa Suojala, M. & Karjalainen, M. (toim.) Avaa lastenkirja! Johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja sen käyttöön. Helsinki: Lasten keskus, 30–55.
- Suojala, M. 2009. Lastenkirjallisuus kielen ja kuvittelukyvyyn laajentajana. Teoksessa Ruokonen, I. Rusanen, S. & Välimäki, A. (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki:

Yliopistopaino Oy, 40–47.
www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80314/3ade1cb7-b61e-4c73-b0a8-b0305b3f927b.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 30.3.2020.

Suoninen, E. 2016. Kielenkäytön vaihtelevuuden analysoiminen. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (toim.) Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino, 51–73.

Tampereen kaupunginkirjasto. Www-sivut saatavissa: www.tampere.fi/kulttuuri-ja-vapaa-aika/kirjastot/aukiolot-ja-yhteystiedot/tietoa-meista.html Viitattu 7.2.2020.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf Viitattu 14.3.2020.

Wasenius, L. 2018. Sukupuolisensitiivinen kasvatusta varhaiskasvatuksessa - kasvattajien näkemyksiä ja kokemuksia. Opinnäytetyö, Hämeen Ammattikorkeakoulu. www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/140686/Wasenius_Lotta.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 2.4.2020.

Ylitapio-Mäntylä, O. 2011. Sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatusta. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatusta käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 276–286.

Ylitapio-Mäntylä, O. 2012. Leikillä ja toiminnalla ei ole sukupuolta. Teoksessa Ylitapio-Mäntylä, O. (toim.) Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Jyväskylä: PS-kustannus, 71–90.

Ylitapio-Mäntylä, O. 2012. Sukupuolittuneet käytännöt varhaiskasvatusta. Teoksessa Ylitapio-Mäntylä, O. (toim.) Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Jyväskylä: PS-kustannus, 15–29.

Zosuls, K. & Ruble, D. 2018. Gender-typed Toy Preferences Among Infants and Toddlers. Teoksessa Weisgram, E. & Dinella, L. (toim.) Gender Typing of Children's Toys. How Early Play Experiences Impact Development. Washington DC: American Psychological Association, 49–72.

Aineisto:

Havukainen, A. & Toivonen, S. 2017. Tatun ja Patun ällistyttävä satukirja. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava. *35 sivua.*

Hytönen, V. 2019. Beppe ja mausteyllätys. Helsinki: Into Kustannus Oy. *32 sivua.*

Ilander, J. 2017. Eikka ja seitsemän sisarusta. Helsinki: Livonia Print. *41 sivua.*

Isto, S. & Nuotio, E. 2017. Typy ja kelju keiju. Helsinki: Bazar. *33 sivua.*

Isto, S. & Nuotio, E. 2018. Typy ja paukutteleva peikko. Helsinki: Bazar. *33 sivua.*

Kanto, A. 2014. Paavo Virtanen ja pimeys. Hämeenlinna: Karisto. *28 sivua.*

Nuotio, E. 2015. Viljan syntymäpäivät. Porvoo: Bookwell Oy. *44 sivua.*

Ruohonen, H. 2019. Kaisan ja Oskarin retkikirja. Helsinki: Kustantamo S&S. *26 sivua.*

Ruuska, K. & Sarell, N. 2016. Elsa ja Lauri juhlissa. Helsinki: Sanoma Pro Oy. *32 sivua.*

Salmi, V. 2016. Rebekan rapupäivä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava. *36 sivua.*